

1

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ (1914)

Δεχθήτε, Αξιότιμοι κύριοι των «Γραμμάτων», τα θερμά μου συγχαρητήρια δια την ευτυχή απόφασιν να συγκεντρώσετε εις ένα τόμον τας σκέψεις των διανοουμένων Ελλήνων δια το Μέλλον της Φυλής, καθὼς και τας ευχαριστίας μου δια την τιμὴν, που μου κάμνετε, ζητούντες την γνώμην μου.

Αι μελλοντικαὶ κατευθύνσεις εἶναι φυσικά ἄφθονοι, ὅπως και η Ζωή· δι' αὐτὸ εἶναι δύσκολον ν' ασχοληθῆ κανεὶς συγκεκριμένως με ὅλας. Θα επιτρέψετε λοιπὸν και εις ἐμὲ, ἐκτὸς μίας γενικῆς αντιλήψεως των πραγμάτων, να ἐκθέσω κυρίως τας σκέψεις μου περὶ των Κοινωνικῶν—Πολιτικῶν πιθανοτήτων του Μέλλλοντος, ἐπειδὴ αὐταὶ αι μορφαὶ της Ζωῆς ἔχουν ἀπασχολῆσει περισσότερον το ενδιαφέρον μου—ὄχι δε τόσον ἐπὶ τη βᾶσει της «αυθαιρέτου διατυπώσεως» των ἐρωτημάτων σας, ἀλλὰ, ὅπως ωραία γράφετε, «ως σύστημα ζωῆς ἐνσυνειδητης».

Και θα μου επιτρέψετε ἀκόμη, να χρησιμοποιῶ συχνὰ δογματικὸν ὄφρος, ἐπειδὴ τα ἄφθονα ἐπιστημονικὰ ζητήματα, που συνδέονται με το θέμα, εἶναι ἀδύνατον να συζητηθοῦν ἄνετα, ὅσον και αν καταχρασθῶ την φιλοξενίαν σας.

Ἐρωτᾶτε: Ποῖον εἶναι το πιθανὸν μέλλον της Φυλής; Ἀλλὰ προτοῦ ν' ἀπαντήση κανεὶς, πρέπει να τακτοποιηθῆ με δύο προηγούμενα ἐρωτήματα:

- α) Εἶναι δυνατὴ η πρόγνωσις Μέλλλοντος;
- β) Ἐάν ναι, τότε η πρόγνωσις ἔχει μόνον θεωρητικὴν γνωστικὴν ἀξίαν—διότι το Μέλλον προέρχεται με ιστορικὴν ἀναπόφευκτον ἀναγκαιότητα, χωρὶς να εἶναι δυνατὴ τροποποιήσις, ἢ και πρακτικὴν σημασίαν—διότι ἡμποροῦμεν να το τροποποιήσωμεν, και τότε μέχρι ποίου βαθμοῦ;

Τα δύο αυτά ερωτήματα είναι θεμελιώδη και αποτελούν κοινωνιολογικά προβλήματα, δια την λύσιν των οποίων δεν είναι καθόλου σύμφωνος η σύγχρονος επιστήμη. Αντί όμως να εκταθώ εις θεωρητικήν συζήτησιν, η οποία θα με απεμάκρυνεν από την εντολήν σας, αρκούμαι εις την δογματικήν διατύπωσιν της προσωπικής πίστεώς μου.

Η εποχή μας κυριαρχείται από την έννοιαν της Εξέλιξως. «Τα πάντα ρει»!

Πιστεύω εις την αέναον ροήν των πραγμάτων, επομένως το Μέλλον θα είναι διάφορον από το Παρόν.

Πιστεύω ακόμη, ότι η ροή της Ζωής ακολουθεί ανιούσαν εξέλιξιν· κάθε ιστορική εποχή, όπως κάθε νέον είδος εις την φυσικήν εξέλιξιν, αποτελεί ανώτερον βαθμόν της προηγουμένης. Ο δουλοπάροικος είναι άνθρωπος και κατ' αυτό ανώτερος από τον δούλον της αρχαιότητος, και ο σύγχρονος προλετάριος με τα ίσα πολιτικά δικαιώματα, την ιδίαν ηθικήν αξίαν προς τους ομοίους του, την συνείδησιν τάξεως, εις την οποίαν ανήκει το Μέλλον, τον προηγμένον ανθρωπισμόν, είναι ασυγκρίτως ανώτερος από τον μεσαιωνικόν δουλοπάροικον.

Επομένως το Μέλλον θα είναι καλλίτερον από το Παρόν!

– Αλλά ποίος λόγος προκαλεί την Εξέλιξιν;

Νομίζω, όχι η τυχαία μεγαλοφυΐα ολίγων σπανίων ανθρώπων, αλλ' αι «ανάγκαι» των Μαζών. Η ένστικτος τάσις προς ικανοποίησιν των αφθόνων ανθρωπίνων αναγκών – Αυτοσυντηρήσεως, Διαιωνίσεως του είδους, Κοινωνικότητος, Καλλιτερεύσεως της ζωής, Γνώσεως κ.τ.λ., εδημιούργησε κατόπιν δυσκόλων αγώνων όλα τα αγαθά του πολιτισμού – την Οικογένειαν, την Κοινωνίαν, το Κράτος, την Επιστήμην, την Θρησκείαν, την Τέχνην κ.τ.λ. και αι ίδιαι «ανάγκαι» – η αύξησις των οποίων χαρακτηρίζει την πρόοδον των ανθρώπων – θα τελειοποιούν και θ' αυξάνουν διαρκώς τον πολιτισμόν.

Η μεγαλοφυΐα των εξαιρετικών ανθρώπων δεν είναι δημιουργός των ιστορικών καταστάσεων, αλλ' «φορέυς». Και εις αυτό συνίσταται η ανυπολόγιστος σημασία των – ότι διαισθάνονται πλήρως τας υπάρχουσας καταστάσεις, δηλ. τας ανάγκας των Μαζών, συμπυκνώνουν εις την ψυχήν των την κοινήν Δυσαρέσκειαν, την εκφράζουν αρνητικά και θετικά εις νοήματα καθαρά, την κάμνουν συνείδησιν των Μαζών – και τοιουτοτρόπως ανοίγουν τον δρόμον εις τον αιώνιον αγώνα των

δύο ρευμάτων, τον οποίον μας διηγείται η ιστορία – του ενός, που θέλει να Συντηρήσει, και του άλλου που θέλει να Άρει το καθεστώς.

Νομίζω λοιπόν, ότι το Μέλλον δεν είναι αυθαίρετος δημιουργία των «Ηρώων», αλλά ιστορική αναγκαιότητα αναπόφευκτος, η οποία κατά πολύ εκγυμονείται εις το Παρόν. Η διάγνωσις επομένως των «αναγκών» του παρόντος, αι οποίαι τείνουν προς ικανοποίησιν και συγχρόνως ευρίσκονται εις αρμονίαν προς τον καθολικόν ρυθμόν της ιστορικής εξελίξεως, ημπορεί να ευκολύνη την μελλοντικήν πρόγνωσιν.

– Ποίον όμως είναι το περιεχόμενον της ιστορικής εξελίξεως;

Κατά την αντίληψίν μου, η διαρκής καλλιτέρευσις του Ατόμου. Καλλιτέρευσις οικονομική ως βάσις, επί της οποίας οικοδομείται ανώτερος Ανθρωπισμός. Και προς τον γενικόν αυτόν ρυθμόν της ιστορικής εξελίξεως είναι αρμονισμένα, κατά την γνώμην μου, δύο μεγάλα ρεύματα, τα οποία κυρίως χαρακτηρίζουν την εποχήν μας: το Σοσιαλιστικόν και το Γυναικείον. Πιστεύω, ότι οδηγούμεθα πολιτικώς εις την Δημοκρατίαν, κοινωνικώς εις την μείωσιν των οικονομικών αποστάσεων, οικογενειακώς εις την χειραφέτησιν των Γυναικών και την εξίσωσιν των Φύλων.

Δέχομαι λοιπόν – φυσικά, με πλήρη συνείδησιν του τολμήματος, και με πλήρη αβεβαιότητα δια τον χρόνον, τον τρόπον και τας καμπύλας της ελεύσεως:

- α) Ότι η διάγνωσις των «κατευθύνσεων της εξελίξεως» προς το «εγγύς» Μέλλον είναι σχετικώς δυνατή. Και
- β) Ότι η διάγνωσις αυτή έχει, εκτός της θεωρητικής και πρακτικής αξίαν, επειδή, με το να ηξυώρωμεν τας κατευθύνσεις της εξελίξεως, ημπορούμεν να τας τροποποιήσωμεν – πάντως εντός των περιωρισμένων ορίων, που επιτρέπει η αναπόφευκτος ιστορική αναγκαιότης του Μέλлонτος – να προσαρμοσθώμεν ασφαλέστερον προς τας συνθήκας του αγώνος περί υπάρξεως, να επιφέρωμεν επιταχύνσεις, επιβραδύνσεις, σχετικώς μεταβολάς.

Αι παρατηρήσεις αυταί είναι γενικαί. Η διάγνωσις όμως του Ελληνικού Μέλлонτος είναι ευχερεστέρα. Δια τα προηγούμενα Ευρωπαϊκά κράτη το Μέλλον είναι πράγματι *Novum*, ανάλογος κατάστασις δεν υπήρξεν έως τώρα ποτέ, θα είναι η άγνωστος σύνθεσις, προς την οποίαν οδηγεί η αρνητική εποχή μας.

Ημείς όμως έχουμε καθυστερήσει. Έχουμε εμπρός μας Κράτη περισσότερο εξελιγμένα· ο δρόμος των θα είναι δρόμος μας. Φυσικά, ο ρυθμός της Εξελίξεως, το χρώμα, αι λεπτομέρειαι θα επηρεασθούν από τας ιδιαιτέρας ιστορικές—γεωγραφικές μας συνθήκας και τον χαρακτήρα της Φυλής· περισσότερο αι ψυχικαί—υποκειμενικαί εκφράσεις της Ζωής και ολιγώτερον αι πνευματικαί—αντικειμενικαί. Αλλά τα γενικά χαρακτηριστικά της εξελίξεως, όπως υπήρξαν κοινά εις την ιστορίαν όλων των προηγμένων Ευρωπαϊκών Κρατών, κοινά θα είναι και δια τα καθυστερήσαντα Κράτη, όπως το ιδιόν μας. Η παρατήρησις επομένως των γενικών χαρακτηριστικών της εξελίξεως των προηγμένων Κρατών, εν συνδυασμῷ προς την εξέτασιν των ειδικών Ελληνικών συνθηκών, θα επιτρέψη την σχετικήν πρόγνωσιν των πιθανότητων του Μέλλοντος.

(Ομολογῶ, ὅτι η «εξεύρεσις» των χαρακτηριστικών μιας εποχής ενέχει αναποφεύκτως αυθαιρεσίαν και μονομέρειαν· επειδή είναι αδύνατον, η άφθονος Ζωή, η οποία με «χιλίες βρῦσες χύνεται, με χιλίες γλώσσες κραίνει», να εκφρασθῆ επαρκῶς εις ολίγας νεκράς λέξεις. Εν τούτοις, δια να προσανατολισθῶμεν ιστορικῶς, δια να προλάβωμεν την τυφλήν περιπλάνησιν μέσα εις τον λαβύρινθον της Ζωής, εἴμεθα υποχρεωμένοι να την επιχειρήσωμεν).

Κοινά χαρακτηριστικά εις την εξέλιξιν των Ευρωπαϊκῶν Κρατῶν—η οποία εις το καθένα ἐπῆρε μόνον διάφορον χρώμα—είναι τα ακόλουθα:

Πολιτικῶς ἐξελίχθησαν ἀπὸ Ἀπολυταρχικῶν εις Συνταγματικὰ Κράτη, με «κατεύθυνσιν ἐξελίξεως» προς την Δημοκρατίαν, την οποίαν προσήγγισεν ο σύγχρονος Κοινοβουλευτισμός.

Οικονομικῶς ἐξελίχθησαν ἀπὸ ἀγροτικῶν εις βιομηχανικὰ Κράτη. Η παραγωγή, και επομένως ο πλοῦτος των, ηὔξησε μυθωδῶς. Αι συνέπειαι της οικονομικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως ἐξετάσθησαν εις ὅλας τας μορφάς της Ζωής· διότι ναι μεν αι οικονομικαί «ανάγκαι» δεν είναι ο μόνος παράγων της ἐξελίξεως, ἀσφαλῶς ὅμως ο σπουδαιότερος. Η τεραστία αὐξήσις της παραγωγῆς—ιδίως της βιομηχανικῆς—ἐπὶ τη βάσει του κρατούντος δικαίου, και με την βοήθειαν του οικονομικοῦ νόμου της συγκεντρώσεως των κεφαλαίων, ὠδήγησεν εις την μεγάλην συγκέντρωσιν πλοῦτου—τον *Κεφαλαιοκρατισμόν*.